

TRANS ANADOLU DOĞALGAZ BORU HATTI PROJESİ (TANAP) VE TÜRKİYE'NİN ENERJİ VİZYONU

Kasım ve Aralık aylarında Türkiye'ye yapılan iki üst düzey ziyarette önce Joe Biden sonra Vladimir Putin tarafından Türkiye'nin enerji transitindeki rolünün altının çizilmesi gözlerin bu alana çevrilmesine neden oldu. Şubat ayında başlayan ve halen devam etmekte olan Rusya-Ukrayna gerginliği, 2006 ve 2009 enerji krizlerinde olduğu gibi Avrupa'nın enerji güvenliğinin sorgulanmasını beraberinde getirdi. Rusya'nın "yakın çevre doktrini" kapsamındaki ülkelerin Batı'ya kaymasına müdahale etme alışkanlığı ve bunu enerji kartını oynayarak yapması, AB'nin enerji alanında sürdürülebilirlik ve güvenilirlik sıkıntılarını tekrar gündeme taşıdı. Muhtemeldir ki Donetsk ve Lugansk gerginliği ile olası Ukrayna bölünmesi daha büyük soru işaretleri doğuracak. Bu bağlamda AB'nin özellikle 2006 sonrası arzın çeşitlendirilmesi ve Rusya'ya bağımlılığın azaltılabilmesi çabaları daha anlamlı hale geliyor. Ancak gerek AB içinde Rusya ile yakın ilişkileri olan Almanya gibi lider ülkelerin, gerek tamamıyla Rus enerjisine bağımlı konumdaki Baltık ve Doğu Avrupa ülkelerinin varlığı, geçtiğimiz on yılda bu çabaların en önemli ürünlerinden biri olan Nabucco projesini başarısızlığa itti.

Bu genel manzara içerisinde Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı Projesi (TANAP) daha fazla

önem kazandı. Avrupa'nın enerjide birlikte hareket etme iradesinin ve amaçlarına ulaşabilme yetisinin ciddi manada sorgulandığı Nabucco başarısızlığından sonra, TANAP hem AB açısından arzın çeşitlendirilmesinde yeni bir umut, hem de Türkiye'nin ülke vizyonunu yenilemesi açısından bir kazanım. 2011 yılında Azerbaycan ve Türkiye Enerji Bakanlarının imzaladığı anlaşma ile pratiğe dökülme aşamasına gelen proje, Şah Deniz 2 gazını Trans Adriyatik Boru Hattı (TAP) ile taşıma kararı sonucunda TAP'ı Hazar kaynaklarına bağlayan zincirin kayıp halkası mahiyetinde. TANAP, Nabucco başarısızlığından sonra bir numaralı proje tercihi haline geldi.

TANAP, AB ve Türkiye Enerji Güvenliği ve Arzın Çeşitlendirilmesinde Türkiye'nin Potansiyeli

TANAP'ın 2019 yılında operasyonel olması beklentisiyle yıllık 16 milyar metreküp taşımaya başlayacağı, 2023'te bu rakamın 21 ila 24 milyar metreküpe çıkacağı, 2026'da ise Nabucco'nun amaçlanan taşıma kapasitesi olan 31 milyar metreküpe ulaşacağı öngörülüyor. İlk etapta taşınacak 16 milyar metrekübün 6 milyar metrekübü Türkiye'nin iç tüketiminde kullanılacak. Bu rakam Türkiye'nin artan enerji talebi ve dışa bağımlılığı dikkate alındığında

Avrupa'nın enerjide birlikte hareket etme iradesinin ve amaçlarına ulaşabilme yetisinin ciddi manada sorgulandığı Nabucco başarısızlığından sonra, TANAP hem AB açısından arzın çeşitlendirilmesinde yeni bir umut, hem de Türkiye'nin ülke vizyonunu yenilemesi açısından bir kazanım.

Göktuğ SÖNMEZ

kendi enerji güvenliği için de ciddi bir kazanım mahiyetinde.

Sayısal veriler açısından bakıldığında ise Avrupa'nın yılda 500 ila 550 milyar metreküp doğalgaz talebinin 130-140 milyar metrekübünü, yani yaklaşık dörtte birini Avrupa'ya -Türkiye hariç tutularak- Gazprom karşılıyor. Son on yılda geliştirilen en ciddi Rusya-Avrupa arası proje olan Güney Akımı'da iptal öncesi öngörülen kapasite 63 milyar metreküpken şu an işler vaziyetteki en önemli boru hatlarından olan Yamal Boru Hattı'nın kapasitesi ise 33 milyar metreküp. Bu sayısal manzara bakıldığında TANAP çerçevesinde taşınması öngörülen şu anki 10 milyar metreküp, AB'nin toplam tüketimi içerisinde görece iddiasız bir rakam olarak kabul edilse dahi 2026'da öngörülen 31 milyar metreküp taşıma kapasitesine ulaşıldığı takdirde Rusya'yı fiyat politikasını yeniden gözden geçirmeye itebilmesi ve arzı çeşitlendirerek AB'nin elini rahatlatması muhtemel.

ABD Başkan yardımcısı Joe Biden'in 22 Kasım'da Türkiye temalarında Avrupa'nın Rusya'ya enerji bağımlılığından kaynaklanan risklerinin altını çizmesi 2014 krizinin ABD tarafından nasıl okunduğu ve bu kapsamda AB'nin Rus enerji silahının namlusundan sıyrılabilmesi açısından Türkiye'nin enerji rolünün ne denli önemsendiği görülüyor. Bu ziyaretin üstünden henüz

bir ay geçmemişken Türkiye'yi ziyaret eden Putin'in gündemindeki en önemli konusunun enerji olması, bu ziyarette Güney Akım'ın iptalini, Güney Akım'la sağlanacak enerji akışının Türkiye'ye yönlendirilmesini ve doğalgazda daha yüksek oranda bir indirim ihtimaliyle beraber "şimdilik" yüzde altı indirimi açıklaması Rusya'nın enerji satrancındaki son hamleleri. Türkiye açısından bakıldığında Rusya'nın Türkiye'nin transit rolünü özellikle Ukrayna krizi sonrası iyice kabullenmesi, Ukrayna'nın en azından bir kısmının kaybını kabullenerek Batı'nın yaptırımlarının da oluşturduğu tepki sonucu Türkiye ile ilişkilerini kuvvetlendirme yoluna gitmesi Türkiye'nin enerji rolünü sağlamlaştırıyor. TANAP'ta uzun vadedeki nihai hedef olan 60 milyar metreküpe ulaşılması ve Güney Akım'ın iptali sonrası bu hat üzerinden planlanan 63 milyar metreküpün Türkiye'ye yönlendirilmesi halinde Türkiye'nin Avrasya enerji politikalarında anahtar transit ülke konumuna ulaşması mümkün.

AB açısından bakıldığında ise Rusya'nın enerji alanında ciddi sonuçları olan çıkışlarına ve Güney Akım'ın iptaliyle yolladığı mesaja karşı hamle geliştirme noktasında seçenekler kısıtlı. Bu seçenekler arasındaki nükleer enerji, riskleri ve nükleer enerji alanında da Rusya'nın etkin ve kalifiye bir aktör olması nedeniyle soru işaretleri barındırıyor. LNG tek başına bağımlılık sorununda düzlemi değiştirecek bir seçenek değil. Yenilenebilir kaynaklar da henüz dünyadaki enerji kullanım alışkanlığını değiştirecek seviyeye ulaşmış değil. Dolayısıyla masada yeni boru hatları ve dolayısıyla yeni arz noktaları ve transit ülkeler seçeneği kalıyor. Arz açısından iki alternatif dikkat çekiyor; Ortadoğu ve kısmen Hazar bölgesi –kısmen, zira

Rus etkisi bu bölgede etkin siyaset geliştirilmesinde sıkıntılara sebep olmakta. Özellikle Irak Savaşı sonrası bölgede meydana gelen depreme bir de Arap Baharı'nın eklenmesiyle Ortadoğu'nun siyasi düzleminin sarsılması, doğalgaz zengini İran'la nükleer program dolayısıyla henüz sağlıklı bir politik düzlem oluşturulamamış olması, bölgede Rusya ve İran ile Batı çekişmesinin giderek derinleşmesi, son dönemde IŞİD meselesiyle enerji arzının olmazsa olmazı olan hattın güvenliği üzerine soru işaretlerinin artması sebebiyle Ortadoğu ne arz merkezi ne de transit noktası olarak kısa ve orta vadede etkin bir çözüm değil.

Dolayısıyla mevcut şartlarda Rus etkisine karşı Soğuk Savaş sonrası dönemde zor da olsa adımların atılabildiği Hazar havzası ve bölgeyle güçlü ilişkileri ve jeopolitik avantajı sebebiyle Türkiye öne çıkıyor. Aynı zamanda Ortadoğu'da siyasi ve askeri ortam daha güvenli hale geldiğinde de Irak, Mısır ve İran'dan enerji kaynaklarının Batı'ya taşınmasında Türkiye'nin adı hem 90'larda hem de geçtiğimiz on yılda tanık olduğumuz şekilde yine ideal transit ülke olarak gündeme gelecektir. Son dönemde Kuzey Irak enerjisiyle ilgili gelişmeler de bunu gösterir nitelikte. Bu Ortadoğu menşeli kaynaklar TANAP'ın 2026'daki 31 milyar metreküp ve nihai 60 milyar metreküp hedefine ulaşmasında da önemli rol oynayacaktır. Dolayısıyla hem Hazar kaynakları hem Ortadoğu kaynakları için en ciddi transit seçeneklerinden biri olan TANAP, Türkiye açısından, Nabucco'yla duraklamaya girmiş transit ülke vizyonunun yeniden canlandırılması yolunda bir başlangıç olarak görülebilir. Hem TANAP hem de Rusya menşeli "Trakya enerji hub"ı projelerinin eşzamanlı hayata

geçirilmesi enerji satrancında hem Türkiye'nin pragmatik tutumunu hem de strateji yapımında transit rolünün faydalarının dönemsel dış politik tercih farklılıklarına –Rusya ile Suriye üzerine var olan fikir ayrılığı gibi- galebe çaldığını gösteriyor. Dönemsel olarak gerek AB'yle gerek Rusya'yla yaşanabilecek fikir ayrılıklarının Türkiye'nin uzun vadeli menfaati açısından hayati önem taşıyan Avrasya'nın enerji transit üssü olması hedefini gölgelemiyor oluşu bu hedefin gerçekleştirilmesi yolunda oldukça önemli.

Bölgesindeki en güvenli transit yolu olması ve AB açısından da "AB ile en uyumlu geçiş güzergâhı" vasfını taşıması mahiyetiyle Türkiye ve dolayısıyla TANAP yalnızca AB'nin enerji güvenliği açısından bir kazanım değil. En az bu düzeyde bir diğer fayda da Türkiye'nin hem bölgesel hem küresel düzlemde konumunu koruyup yeni atılımları yapması noktasında hayati önem taşıyan sürdürülebilir ekonomik büyümesini desteklemesi olacaktır. Hem iç pazarda Kuzey Irak doğalgazıyla beraber düşünüldüğünde oluşan yeni denklem daha makul fiyatlandırma sonucu Türkiye ekonomisinin enerji kaleminde pozitif etki yapacak, hem de bu projenin temel ayaklarından biri olması hasebiyle bölgesel ve küresel açıdan Türkiye'nin profilini güçlendirecektir. Türkiye için uzun vadede belirleyici faktör son dönemdeki pragmatik enerji vizyonu dahilinde kendi çıkarları doğrultusunda gerektiğinde Rusya ile gerek gördüğünde AB ile yakın enerji işbirliği kurma iradesini sürdürebilmesi olacaktır. ○

Doktora Öğrencisi, Bilkent Üniversitesi